

Rektor vid Östregårdskolan
Brunnsvägen 2
352 40 Växjö

2009-12-18
1 (9)
Dnr: 40-2009:1745

Växjö kommun
Box 1222
351 12 Växjö

Kvalitetsgranskning av arbetet vid trakasserier och kränkande behandling vid Östregårdskolan i Växjö kommun

Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av skolornas arbete vid trakasserier och kränkande behandling under höstterminen 2009. Granskningen av Östregårdskolan i Växjö kommun ingår i detta projekt.

Övergripande information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens webbplats (www.skolinspektionen.se/kvalitetsgranskning/).

Skolinspektionens kvalitetsgranskningar ska bidra till förbättrad måluppfyllelse genom att tydliggöra behov av utveckling inom prioriterade områden, så att skolor, övriga verksamheter och huvudmän ges ökade förutsättningar för att genomföra förbättringar.

Skolinspektionens kvalitetsgranskningar initieras med utgångspunkt i en nationell risk- och väsentlighetsanalys. Med denna som grund inriktas kvalitetsgranskningen mot områden i behov av förbättring samt mot huvudmän och/eller skolor. Dessa granskas utifrån i förväg fastställda perspektiv och frågeställningar.

De styrdokument som gäller för svenskt utbildningsväsen stadgar nolltolerans mot att barn, elever och studerande utsätts för kränkningar, diskriminering eller trakasserier.

Trots kravet på nolltolerans visar olika undersökningar, samt erfarenheter från den regelbundna tillsynen och från enskilda anmälningsärenden, att det inte är ovanligt att barn och elever blir kränkta och/eller trakasserade i svensk skola.

Skolinspektionen har därför valt att genomföra en kvalitetsgranskning med inriktning mot skolornas arbete vid trakasserier och kränkande behandling. Syftet med granskningen är att bidra till att förhindra förekomsten av trakasserier och kränkande behandling vid de granskade skolorna. Totalt har 50 skolor granskats i landet.

Kravet på skolorna att bedriva ett effektivt förebyggande, förhindrande och åtgärdande arbete understryks och konkretiseras i granskningen. Skolinspektionen avser därmed

bidra till att öka de granskade skolornas kunskap om vilket arbete som krävs för att förebygga och förhindra att kränkningar och trakasserier uppstår.

Granskningens resultat ska spridas till skolor och huvudmän som inte ingår i projektet. Resultaten kan därmed utgöra ett underlag för ett förbättringsarbete i hela landet.

Resultatet av Skolinspektionens kvalitetsgranskning redovisas dels i en övergripande rapport, dels i rapporter med bedömningar för varje granskad skola. Där tar Skolinspektionen ställning till om skolan uppfyller skolförfattningarnas krav och med vilken kvalitet arbetet bedrivs. I de fall behov av åtgärder framkommit ansvarar huvudmannen och rektor vid skolan för att åtgärder vidtas.

Östregårdsskola har ingått i kvalitetsgranskningen och resultatet redovisas i detta beslut. Underlaget till beslut består av dokument från skolan samt av information som samlats in vid besök på skolan den 20 och 21 oktober 2009. I skolan genomfördes samtal med ett urval av personal och elever samt med skolledning och elevhälsoteam. Beslutet grundar sig också på annan information som finns i Skolverkets nationella uppföljningssystem eller annat offentligt material. Rektor vid skolan har beretts möjlighet att ge synpunkter på sakinnehållet som ligger till grund för kvalitetsgranskningens beslut.

Ansvariga för kvalitetsgranskningen i Östregårdsskolan har utredare Litza Aschan och utredare Angerd Eilard varit.

Fråge-/granskningsområden

Lagen om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever upphörde att gälla den 1 januari 2009. Idag finns bestämmelserna istället i två lagar, dels i 14 a kap. skollagen, dels i diskrimineringslagen.

14 a kap. skollagen innehåller bestämmelser som har till ändamål att motverka kränkande behandling av barn och elever. Med kränkande behandling avses ett uppträdande som utan att vara diskriminering enligt diskrimineringslagen kränker ett barns eller en elevs värdighet. Det är Skolinspektionen som har tillsynen över att 14 a kap. skollagen följs.

Diskrimineringslagen innehåller bl.a. bestämmelser som har till ändamål att motverka diskriminering av barn och elever. Med diskriminering avses direkt och indirekt diskriminering, instruktioner att diskriminera samt trakasserier och sexuella trakasserier. Med trakasserier avses ett uppträdande som kränker någons värdighet och som har samband med någon av diskrimineringsgrunderna kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning eller ålder. Med sexuella trakasserier avses ett uppträdande av sexuell natur som kränker någons värdighet. Diskrimineringsombudsmannen ska utöva tillsynen över att diskrimineringslagen följs.

14 a kap. skollagen och diskrimineringslagen innehåller bestämmelser som ålägger huvudmannen att vidta aktiva åtgärder bl.a. i form av åtgärder för att förebygga och förhindra kränkande behandling respektive trakasserier samt skyldighet att utreda och

vidta åtgärder vid kännedom om att ett barn eller en elev anser sig ha blivit utsatt för kränkande behandling respektive trakasserier.

Skolinspektionen har med utgångspunkt i 14 a kap. skollagen utifrån forskning, utvärdering och beprövad erfarenhet granskat det arbete som bedrivs i skolorna inom tre frågeområden.

1. Fungerar skolans systematiskt förebyggande arbete för att motverka trakasserier och kränkande behandling av barn och elever?

- *Fungerar skolans rutiner för att upptäcka kränkningar och trakasserier?*

Inom detta frågeområde har skolans arbete med att förebygga och förhindra att barn och elever utsätts för kränkande behandling och trakasserier granskats. En viktig komponent i detta arbete är att utifrån en kartläggning av skolans behov upprätta plan mot kränkande behandling och likabehandlingsplan. Granskningen har också undersökt om skolan arbetar för att vara en social gemenskap. Vidare har det undersökts om skolan har rutiner för att upptäcka kränkningar och trakasserier.

2. Har skolan ett normkritiskt förhållningssätt?

Inom frågeområdet har granskats om personal sinsemellan och tillsammans med elever återkommande reflekterar över sitt egna förhållningssätt, värderingar och normer samt den betydelse dessa kan ha för att kränkningar och trakasserier kan uppstå.

3. Fungerar skolans rutiner så att kränkningar och trakasserier upphör när det blivit känt att ett barn eller elev blivit kränkt och trakasserat?

- *Använder skolan program utifrån forskning och/eller beprövad erfarenhet i sitt arbete mot trakasserier och kränkningar?*

Inom frågeområdet har det undersökts om skolan har rutiner för att tillse att kränkningar och trakasserier omedelbart upphör då de kommer till personalens kännedom. Vidare har det granskats vilka rutiner skolan har i fall då personal utsätter elever för trakasserier eller kränkande behandling. Om skolan använder sig av program/programkomponenter utifrån forskning och/eller beprövad erfarenhet har undersökts. Skolinspektionen har också undersökt om skolan analyserar orsaker till olika fall av kränkningar och trakasserier.

Beskrivning av besökt skola

Östregårdskolan i Växjö är belägen vid Staglaberget med utsikt över Växjösjön och gångavstånd till alla stadens möjligheter, t ex. museer, utställningar, simhall m.m. Upp- tagningsområdet består av villor och hyreshusområde.

Skolan har ca 300 elever i åldrarna 6-12 år, fördelade på 13 åldershomogena klasser samt en internationell klass. Musikprofil löper som en röd tråd genom hela Östregård. Den genomsyrar hela verksamheten och är en av de broar som förenar arbetslagen.

Elever från andra upptagningsområden söker sig till Östregårdskolan på grund av musikprofilen. Rektor började på skolan för två år sedan.

Skolinspektionens iakttagelser

Årlig plan mot kränkande behandling

Enligt skollagen¹ ska huvudmannen se till att en årlig plan mot kränkande behandling upprättas. På motsvarande sätt stadgar diskrimineringslagen² att en likabehandlingsplan ska upprättas varje år. Det finns inget som hindrar att skolan för samman den årliga planen mot kränkande behandling med likabehandlingsplanen till ett dokument. Den årliga planen mot kränkande behandling ska innehålla en översikt över de åtgärder som behövs för att förebygga och förhindra kränkande behandling av barn och elever. Planen ska innehålla en redogörelse för vilka av dessa åtgärder som avses att påbörjas eller genomföras under det kommande året. Enligt förordningen om barns och elevers deltagande i arbetet med planer mot diskriminering och kränkande behandling³ ska planerna upprättas, följas upp och ses över under medverkan av barnen eller eleverna vid den verksamhet för vilken planen gäller. Enligt Skolverkets Allmänna råd om att främja likabehandling och förebygga diskriminering, trakasserier och kränkande behandling⁴ bör planerna bland annat innehålla de slutsatser som kan dras av kartläggningar av situationen i verksamheten konkreta mål för och beskrivningar av de insatser som ska genomföras under året för att förebygga diskriminering, trakasserier och kränkande behandling samt en ansvarsfördelning för detta. Vidare anges att planen bör innehålla tydliga rutiner för akuta och uppföljande åtgärder och hur dessa ska dokumenteras.

Vid Östregårdskolan har man en plan för att motverka trakasserier och kränkande behandling. Denna plan har upprättats under föregående rektors ansvar och utgick som det uttrycktes troligen från Farstamodellen men har reviderats under åren så att den har blivit "deras" egen. Denna plan som benämns likabehandlingsplan anger åtgärder för att motverka kränkande behandling av barn och elever. Detta dokument uppfyller dock inte de krav som ställs på en årlig plan mot kränkande behandling. De åtgärder som ska genomföras under året är av generell karaktär, det vill säga att den inte innehåller en analys av en aktuell kartläggning som ska genomföras om situationen i verksamheten. Enligt samtal med personalen genomförs kartläggning av situationer där eleverna upplever att kränkande behandling kan uppstå på olika sätt i klasserna t.ex genom enkäter till eleverna, genom samtal och genom att eleverna får markera var på skolan kränkningar sker. Detta sammanställs dock inte på ett systematiskt sätt till en

¹ 14 a kap. 8 § skollagen (1985:1100)

² 3 kap. 16 § diskrimineringslagen (2008:567)

³ 2 § förordningen (2006:1083) om barns och elevers deltagande i arbetet med planer mot diskriminering och kränkande behandling

⁴ Skolverkets allmänna råd om att främja likabehandling och förebygga diskriminering, trakasserier och kränkande behandling (SKOLFS 2009:38)

kartläggning av situationen, och behoven, avseende värdegrundsarbetet på skolnivå. En sådan kartläggning tillsammans med eleverna är av vikt för att planen mot kränkande behandling ska kunna vara ett aktivt redskap i värdegrundsarbetet. Eleverna är väl medvetna om var trakasserier och kränkningar kan förekomma, "på krigsstigen mellan fotbollsplanen och till skolans entré, när tjejfloken kommer". Den kartläggning som eleverna varit delaktiga i återfinns emellertid inte i likabehandlingsplanen.

Skolinspektionen bedömer att Östregårdskolans plan mot kränkande behandling inte uppfyller kraven i skollagen.

Förebyggande och förhindrande arbete samt rutiner så att trakasserier och kränkningar upptäcks

Skolverkets allmänna råd⁵ anger att verksamheterna regelbundet bör genomföra en kartläggning av såväl den egna verksamhetens organisation som av barnens och elevernas trygghet och trivsel samt av deras uppfattning om förekomsten av diskriminering, trakasserier och kränkande behandling.

Som tidigare berörts i denna rapport genomför skolan kartläggning på skolnivå men man tar inte tillvara denna kunskap genom att föra in den i likabehandlingsplanen som ett tydligt och mätbart mål kopplat till konkreta situationer. Skolinspektionen vill påpeka att det är av största vikt att skolan genomför kartläggning tillsammans med eleverna då de besitter en unik kunskap om när och var det finns risk för att kränkningar och trakasserier kan uppstå. Genom att ta tillvara på denna kunskap kan skolan vidta riktade åtgärder för att förhindra sådana handlingar.

Enligt skollagen⁶ ska huvudmannen även se till att det inom ramen för varje särskild verksamhet bedrivs ett målinriktat arbete för att motverka kränkande behandling av barn och elever. Vidare ska huvudmannen, enligt skollagen⁷, se till att det vidtas åtgärder för att förebygga och förhindra att barn och elever utsätts för kränkande behandling. Enligt läroplanen⁸ ska alla som arbetar i skolan medverka till att utveckla elevernas känsla för samhörighet, solidaritet och ansvar för människor också utanför den närmaste gruppen.

Vid Östregårdskolan arbetar samtliga klasser med någon form av värderingsövningar. Man tittar på "lilla löpsedeln" och pratar om aktuella händelser. Det finns även avsatt tid på schemat där man diskuterar vad som är rätt och fel. Kompissamtal har förekommit i liten utsträckning enligt eleverna. Lärarna uppger att de har ett tydligt uppdrag från rektor att bedriva ett strukturerat målmedvetet arbete för att förebygga och

⁵ Skolverkets allmänna råd om att främja likabehandling och förebygga diskriminering, trakasserier och kränkande behandling (SKOLFS 2009:38)

⁶ 14 a kap skollagen (1985:1100)

⁷ 14 a kap. 7 § skollagen (1985:1100), jämför 3 kap. 15 § diskrimineringslagen (2008:567)

⁸ Avsnitt 2.1 förordning (SKOLFS 1994:1) om läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94)

förhindra kränkningar. All personal på skolan deltar i ett projekt om Värdegrunden som har sträckt sig över två terminer.

Vid samtal framkommer att eleverna är väl insatta i likabehandlingsplanen. Både lärare och elever upplever att det råder ett tillåtande klimat på skolan mycket beroende på skolans musikprofil. I ett projekt som initierades av Växjö kommun med start år 2007 skiftade man elever från invandrartäta områden till skolor där det inte fanns så många elever med utländsk bakgrund. Skolans lugna arbetsmiljö kom i gungning när skolan tog emot dessa elever. Efter två år har skolan funnit arbetsformer och miljön har blivit betydligt lugnare. Skolinspektionen vill dock peka på vikten av att eleverna ges möjlighet att diskutera och reflektera över människors likheter och olikheter samt applicera diskussioner om värdegrunden och likabehandling på sin egen verklighet.

Skolinspektionen bedömer att skolan behöver se till att all personal får möjlighet att återkommande reflektera kring normer, värderingar och relationer.

Arbetet för att upptäcka trakasserier och kränkningar

För att kunna åtgärda trakasserier och kränkningar då de uppstår måste skolan ha rutiner för att försäkra sig om att de upptäcks. Enligt allmänna råd om att främja likabehandling och förebygga diskriminering, trakasserier och kränkande behandling⁹ bör personalen ha god uppsikt över alla utrymmen och platser.

Genom att klasserna genomför olika övningar och samtal kring värdegrunden och har ett rastfaddersystem, enkäter som handlar om trivsel och trygghet uppger lärare och rektorer att de har system för att upptäcka eventuella fall av trakasserier och kränkningar. Eleverna uppger samstämt att de har någon vuxen vid skolan att vända sig till vid eventuella problem. Fotbollsplanen är bemannad och det finns ett tydligt och fungerande rastvaktsschema. Skolan har också ett system med kamratstödjare, eleverna uttrycker att de, "kamratstödjarna, ska gå runt och se till att det inte blir bråk men de leker mest och tittar inte, så det fungerar inte". Deras uppdrag är att vara förlängda öron och ögon åt lärarna så att eventuella problem snabbt upptäcks.

Östregårdskolan har bra rutiner i arbetet med värdegrunden och har goda förutsättningar för att upptäcka trakasserier och kränkande behandling. Vid samtal med eleverna framkommer att personalen är bra på att åtgärda akuta händelser. Skolan har ett fungerande rastfaddersystem, enkäter som handlar om trivsel och trygghet samt bemannad fotbollsplan där man av erfarenhet vet att bråk uppstår. Skolan har även ett system med kamratstödjare. Samtliga elever inspektörerna talat med uppger de har någon vuxen att tala med. Dock behöver skolan sammanställa sina kartläggningar och utifrån en nulägesanalys formulera ett antal tydliga mål samt därefter planera för hur målen ska följas upp. Eleverna har rätt att delta i arbetet med att upprätta, följa upp och se över planen. Delaktigheten ska anpassas efter elevernas ålder och mognad.

⁹ Skolverkets allmänna råd om att främja likabehandling och förebygga diskriminering, trakasserier och kränkande behandling (SKOLFS 2009:38)

Skolinspektionen bedömer att Östregårdskolan har ett bra arbete för att upptäcka trakasserier och kränkningar.

Skolinspektionen bedömer att skolans arbete för att upptäcka trakasserier och kränkningar behöver förbättras genom att tydliggöra rollen som kamratstödjare och de förväntningar skolan har på dessa.

Åtgärdande arbete

Enligt Allmänna råd för att främja likabehandling och förebygga diskriminering, trakasserier och kränkande behandling bör det finnas rutiner för hur akuta situationer ska hanteras och lösas när barn eller elever har utsatts för trakasserier eller kränkande behandling.

Vid samtal framkommer att skolan är bra på att åtgärda akuta situationer. Det finns alltid en vuxen att gå till och det finns alltid vuxna i närheten av barnen. Skolan arbetar aktivt med värdegrundsfrågor och det förs diskussioner i klasserna om vad som är rätt och fel.

Analys av arbetet

Det framkommer under intervjuerna med all personal att värdegrundsarbetet på Östregårdskolan är starkt förankrat hos både personal och elever, detta arbete prioriteras av skolans ledning. Skolans personal tar tag i akuta händelser men dessa dokumenteras inte alltid. Därmed saknas ett viktigt redskap för att kunna följa upp och analysera arbetet då kränkningar och trakasserier hanteras. En sådan uppföljning och analys av arbetet är av största vikt för att kunna utveckla arbetet. Skolinspektionen betonar vikten av att skolan är handlingskraftig i akuta situationer för att kränkningar och trakasserier ska upphöra. Men arbetet måste också inbegripa analys av de bakomliggande faktorerna i varje enskilt fall.

Skolinspektionen bedömer att de fall av kränkningar och trakasserier som uppstår behöver dokumenteras och analyseras i större utsträckning.

Skolinspektionens slutsatser och beslut

Fungerar skolans systematiskt förebyggande arbete för att motverka trakasserier och kränkande behandling av barn och elever?

Östregårdskolan har ett systematiskt förebyggande arbete genom att klasserna arbetar med olika värdegrundsmaterial. Dock behöver skolan utveckla arbetet med att sammanställa kartläggningen av situationer där elever upplever att kränkande behandling kan uppstå. En sådan kartläggning tillsammans med eleverna är av vikt för att planen mot kränkande behandling ska kunna vara ett aktivt redskap i värdegrundsarbetet.

Har skolan ett normkritiskt förhållningssätt?

Elever och personal ges sällan möjlighet att diskutera och reflektera över människors likheter och olikheter samt applicera diskussioner om värdegrunden och likabehandling på sin egen verklighet.

Fungerar skolans rutiner så att kränkningar och trakasserier upphör när det blivit känt att ett barn eller elev blivit kränkt och trakasserat?

Östregårdskolan vidtar åtgärder vid akuta situationer så att kränkningar och trakasserier upphör. Skolan har utvecklat sitt arbete med att följa upp och utvärdera arbetet i varje enskilt ärende men man bör se över dokumentationsrutinerna för att bättre kunna analysera och förbättra sitt arbete mot trakasserier och kränkande behandling.

Skolinspektionen har i sin kvalitetsgranskning identifierat ett flertal områden som huvudmannen och rektor vid skolan måste åtgärda eller behöver förbättra för att förhindra att kränkningar och trakasserier uppstår. Nedanstående punkter visar vilka områden som måste åtgärdas respektive områden där förbättringsåtgärder behövs.

Områden som måste åtgärdas

- Skolinspektionen kan konstatera att Östregårdskolans plan mot kränkande behandling inte uppfyller kraven i skollagen.

Områden som behöver förbättras

- Skolinspektionen bedömer att skolan behöver se till att all personal får möjlighet att återkommande reflektera kring normer, värderingar och relationer.
- Skolinspektionen bedömer att Östregårdskolan har ett bra arbete för att upptäcka trakasserier och kränkningar.
- Skolinspektionen bedömer att skolans arbete för att upptäcka trakasserier och kränkningar behöver förbättras genom att tydliggöra rollen som kamrattstödja-re och de förväntningar skolan har på dessa.
- Skolinspektionen bedömer att de fall av kränkningar och trakasserier som uppstår behöver dokumenteras och analyseras i större utsträckning.

Uppföljning m.m.

Växjö kommun/Östregårdskolan ska senast inom fyra månader från dagen för beslutet, dvs. senast den 18 april 2010 till Skolinspektionen, avdelningen i Lund¹⁰, redovisa vilka åtgärder som vidtagits med anledning av beslutet.

På Skolinspektionens vägnar

Carina Abréu

Avdelningschef

Litza Aschan

Utredare

I ärendets slutliga handläggning har också undervisningsråd Anna Wide, enhetschef Hans Larson samt utredare Angerd Eilard deltagit.

¹⁰ Skolinspektionen, Gasverksgatan 1, 222 29 Lund